

ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎРГАНИШ МОТИВАЦИЯСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН МЕТОД ВА ПРИНЦИПЛАР

Бегов Файзулло Раҳматуллоевиҷ

*Тошкент Ирригация ва Қишлоқ Ҳўжасалигини
Механизациялаш Муҳандислари Институти
Миллий Таҳқиқот Университети
“Инглиз тили” кафедраси доценти*

Аннотация

Ушбу мақолада хозирга замон талабларига мос равишда инглиз тили ўрганишнинг мотивацион метод ва принциплари таҳлил остига олинган.

Калим сўзлар

Стратегия, таълим эҳтиёжи, мотивация, иштиёқ, таҳлил, услуг, восита.

Кириш. Таълимнинг самарали жараёни чинакам ўқитиши усуллари ва тамойилларини танлашга боғлиқ. Шунингдек, мотивацион муҳит таълим бўлимининг сифатини кафолатлади. Инглиз тили дарсларида ўқувчиларининг мотивациясини ривожлантиришнинг бир неча усуллари мавжуд, аммо уларни турли хил олимлар ёндашувларини умумлаштириш орқали турли хил стратегиялар асосида қуидаги тарзда бирлаштириш мумкин:

Муаммониг қўйилиши. 1-стратегия: мавзу бўйича биринчи тажрибани иложи борича ижобий қилиш.

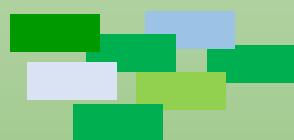
Ушбу стратегия «биринчи таассуротлар муҳим» деган фикрга асосланади. Талабаларнинг дастлабки таассуротлари шаклланганидан сўнг, улар ушбу мавзу бўйича келажакдаги тажрибаларни қандай қабул қилишларига кучли таъсир қиласди. Ўқитувчи сифатида биз биринчи дарсни ёки дастлабки алоқани иложи борича хавфсиз, муваффақиятли ва қизиқарли ўтказиш учун қила оладиган ҳар бир нарса талабаларнинг келажакда чет тилларини ўрганиш билан шуғулланиш мотивациясини оширади.

Бу ўқувчиларнинг ҳақиқий ишончларини шакллантиришга, вазифаларни мотивацион жиҳатдан қулай тарзда тақдим этишга хизмат қиласди.

2-стратегия: ўқув жараёнида ўқувчиларнинг ҳис этилаётган эҳтиёжларини аниқлаш ва таъкидлаш учун эҳтиёжларни баҳолаш усулларидан фойдаланиш. Шуни ҳисобга олсак, турли хил одамлар турли хил эҳтиёжларга эга. Ушбу эҳтиёжларни хурмат қиласиган ва ушбу эҳтиёжларни қондириш мумкин бўлган ўқув жараёнини яратадиган ўқитувчини топганда талабаларнинг ўрганиш мотивацияси кучаяди.

Ўқув фаолияти ёки ўқитувчиларнинг хатти-ҳаракатлари:

Оддий ва тўғридан-тўғри усул - бу интервью, груп мухокамаси ёки сўровномалар орқали талабаларга «Сиз ушбу ўқув тажрибасидан нимани олишни хоҳлайсиз?» деган саволга баъзи кўринишларни беришdir.

3-стратегия: Ўқувчиларга ўзларига мос мақсадларни қўйишда ёрдам бериш. Ҳар кимнинг ўз эҳтиёжлари борлиги сабабли, ҳар ким ўз эҳтиёжларига эришиш учун ўзининг яқин ва аниқ мақсадларига эга бўлиши керак. Масалан, ким бу даврда инглиз тилини яхши ўқитувчиси бўлишни ва илмий ишни якунлашни мақсад қилган ҳолда мақсадсиз биз ўзимизни бирон бир нарсани қилишга ундаймиз. Бошқа сўз билан айтганда, «Мотивация мақсадларни ўзингиз ёки бошқалар билан белгилашни талаб қиласди».

Стратегия 4: Ўқув тажрибаси сифатини ошириш.

Бу қуйидагилар билан шуғулланади:

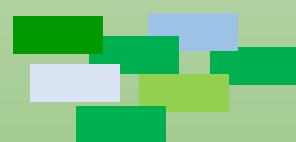
- дарс мазмунининг жозибадорлигини ошириш;
- талабаларнинг қизиқишини ва эътиборини уйғотиш ва қўллаб-қувватлаш;
- Талабаларнинг қизиқишиларини ошириш ва топшириқларга жалб қилиш.

Тадқиқот давомида тўпланган маълумотлар тадқиқотчилар томонидан ўқитувчининг стратегияси ва ўқув режаси билан ўқувчи мотивацияси ўртасидаги боғлиқликни топиш мақсадида таҳлил қилинади. Маълумотлар тўплангандан ва таҳлил қилингандан сўнг, тадбирлар режаси тузилади. Бундан ташқари, тадқиқотлар ўз ўқувчиларининг фаоллигини оширишга ва дарсларнинг мотивацияси даражасини оширишга умид қилмоқда. Жараён кетма-кетлигини босқичларда кўриб чиқиши учун уни изчил таҳлил этишимиз лозим.

I босқич

Биринчи босқичда асосий эътибор йўналиши аниқланади. Ушбу тадқиқот учун талабаларнинг мотивацияси дикқат марказида бўлади. Кейинчалик, адабиётларни кўриб чиқиши якунланади. Гурухдаги мотивация бўйича замонавий адабиётлар, мотивацион стратегиялар ва мотивацияни муқобил баҳолаш техникаси ўрганилди ва кўриб чиқилади. Амалдаги адабиётларни ўрганиб чиққандан сўнг, тадқиқот учун бир савол муҳокамасига ўрин қолади: синфда ўқитиши техникаси ва ўқув дастури талабаларнинг мотивациясига қандай таъсир қиласди, ушбу тадқиқот учун тадқиқот мавзуси бўлади. Биринчи босқичдаги сўнгги қадам назорат ёки дастлабки маълумот тўплаш эди. Дикқатни жамлаш соҳаси ҳақида тушунчага эга бўлиш учун тадқиқотлар амалиётга таъсир кўрсатадиган назарияларни, улар эгаллаган таълимий қадриятларни ва мактабдаги ушбу тарихий контекстларни аниқладилар. Дикқатга сазовор бўлган ўқув режаси ва ўқувчилар эътиборини жалб қиласдиган ўқув стратегияларини тақдим этиш орқали талабалар ва уларнинг синфдаги фаоллигини ошириш бизнинг дикқат марказимиз учун тавсифловчи хусусият бўлиши лозим. Энг муҳими, дикқат марказининг нима учун танланганлиги. Кўпгина ўқувчиларда дарсга қизиқишининг йўқлиги, ўз ишидан қониқмаслик ва ўрганиш истаги йўқлиги кузатилиши мумкин. Ўқувчиларнинг жалб этилиши, талабаларнинг ижодкорлиги ва завқланишининг паст даражаларига ўқитувчи фойдаланадиган ўқув режалари ва ўқитиши стратегиялари сабаб бўлиши мумкин.

II босқич

Маълумот йиғиш жараёни

Тажрибадан кўриниб турибдики, бундай тажрибалар бир неча босқичларга бўлинади, масалан:

Биринчи фасл: талабалар ўртасида ўтказиладиган сўровномалар

1. Ҳар бир синф даражасидаги ўқитувчиларга талабалар ўртасида тарқатилган сўровномалар ўтказиш;

2. Агар ўқитувчилар сўровномаларни синфдаги ўқувчиларга беришган бўлса, ўқувчилар ўзлари тенгдошларининг таъсирисиз ўзлари сўров ўтказишлари мумкин.

3. Агар ўқитувчилар сўровномаларни йиғиб, тадқиқотчига таҳлил қилиш учун қайтарган бўлсалар, натижалар энг сўнгги босқичда муҳокама этилади;

Чунки, ҳамма нарса ўқувчиларнинг кундалик эҳтиёжларидан бошланади.

Мавзунинг асосий маъносини англаш жуда муҳимдир. У қуидагилар ёрдамида тўлиқ ривожланади.

Ўқув фаолияти ёки ўқитувчиларнинг хатти-ҳаракатлари:

- Биз дарснинг биринчи кунида ҳар бир одамга тегишли маданиятга оид ташриф буюриш ва саёҳат қилиш учун зарур бўлган баъзи бир ибораларни бемалол ўрганиши учун топширишимиз мумкин;

- Биз талабаларга билим олишга ёрдам берадиган кооператив ниятларимизни аниқ кўрсатиб беришимиз лозим;

- Улар ўзларини инглиз тилида таништиришларига ижозат бериб, аввал кириш сўзларини беришимиз керак.

Иккинчи босқич: Гуруҳ кузатувлари

1. Иккала танланган синф ўқитувчиларининг ҳар бири билан унинг бир ёки бир нечта синфларини беш, 45 дақиқали кузатишлари режалаштирилган.

2. Кузатишни истамаган талабалар кузатувчининг қараш доирасидан ташқаридаги жойга кўчирилади. Кузатилган дарсда қатнашишни истамаган ўқувчиларга алоҳида жой ва гуруҳ ўқитувчиси томонидан гуруҳ машғулотлари кузатилаётганда эквивалент кўрсатма бериш учун ишлаб чиқиладиган муқобил машғулотлар тақдим этилди.

3. Тадқиқотчилар кузатув ёрдамида 40 дақиқа давомида синфи кузатадилар

4. Гуруҳ ўқитувчиси билан кузатувдан сўнг сухбат ўтказади

Учинчи босқич: ўқитувчилар билан сухбатлар

1. Ҳар бир ўқитувчи билан режалаштирилган сухбат вақти

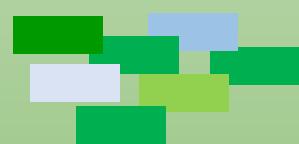
2. Ҳар бир сухбатни тўлдирган интервью формасидан фойдаланилади

3. Сухбатдошнинг рухсати билан интервьюни лентага ёзиб олинг ва таҳлил қилиш учун кейинчалик ёзиб олинг

Ушбу босқичларнинг барчаси мотивацион жараённинг ҳақиқий моделларини бирлаштиради ва ўқитиш ҳаракатларининг якуний тўлиқ натижаларига таъсир киласди.

III босқич

Биз маълумотларимизни таҳлил қилдик ва холосаларимизни яратдик. Таҳлил бизнинг аллақачон аниқланган тоифаларимиз асосида тўпланган маълумотлар

доирасида муносабатларни топишдан иборат эди. Ўхшашликлар гуруҳланган ва ўлчовлар ўтказилади. Топилмалар ва пайдо бўлаётган мавзуларни тартибга солиш учун эслатма карталари ва рангларни кодлашдан фойдаланилган. Қиёсий таҳлил ушбу жараён давомида давом этади.

IV босқич

Топилмалар асосида ҳаракатлар режасини ишлаб чиқиши;

Тадқиқот методлари: Ушбу мақолада таэлимнинг анализ, синтез, абстраксиялаш методларидан самарали фойдаланилди.

Хуносалар. Мотивацион протседурани яратиш учун маълумотларни бошқариш бир неча омиллардан иборат.

1. Талабалар ўртасида ўтказилган сўровномалар: Талабалар томонидан берилган жавоблар қуидаги тоифалар асосида жадвалларга бўлинган: мавзу, савол ва талабаларнинг жавоблари.

2. Гуруҳ кузатувлари: назорат рўйхатидаги кузатувлар ўқитувчи ёки талаба томонидан кузатилиб, мавзу ёки хулқ-атвор каби илгари аниқланган тоифаларга асосланган ҳолда жадвал тузилди. Очиқ кузатувлар ўқитувчи ёки ўқувчилар томонидан кузатилган ва мавзулар рўйхатига бирлаштирилган. Ҳар бир кузатиш учун кузатув қайси даврда синфда содир бўлганлигини тавсифловчи белги қўйилди.

3. Ўқитувчилар билан суҳбатлар: Асосий саволларга тўғридан-тўғри жавоб берадиган ўқитувчи билан суҳбатнинг жавоблари берилган саволга мувофиқ гуруҳланган. Имконият мавзуси натижасида берилган саволлар алоҳида гуруҳланган ва тегишли равишда мавзу бўйича тартибланган.

Бир сўз билан айтганда, инглиз тилини ўрганиш мотивациясини ривожлантиришнинг ҳар қандай усулида ҳам ўқитувчининг ижодкорлиги ўзининг мақсадлари, усуллари, тамойиллари ва ёндашувлари билан жуда катта роль ўйнайди. Бундан ташқари, бу илғор ўқитиш жараёнининг якуний натижасига тўлиқ таъсир қиласи.

Фойдаланилган адабиётлар рўйҳати:

1. Burkland & Grimm, Motivating through responding. Journal of Teaching writing.5(2),2003-654p
2. Cape Verdean, Motivating Students to learn English. London, 2013-756p
3. Carter, Ronald. Language and Creativity: the art of common talk. London: Routledge. 2013-456p
4. Cook, Guy. Language Play: Language Learning. Oxford: Oxford University Press. 2000-345p
5. Day, Richard and Julian Bamford. Extensive reading in the Second Language Classroom. Cambridge: Cambridge University Press 2013-321p